

Finansieret af
Den Europæiske Union

LAG Bornholm - sætter noget i gang

Notat til ministerbesøg af Morten Dahlin på Bornholm.

LAG-Bornholm er af Kirkeministeriet blevet bedt om at fremsende et notat til i anledning af ministerbesøg d. 18 december 2023, hvori vi beskriver de særlige forhold der gør sig gældende for lokalsamfundet.

LAG-Bornholm anbefaler ministeren at orientere sig i strategien for LAG-Bornholm, der både beskriver de særlige socioøkonomiske udfordringer og potentialer for øsamfundet. Hele strategien for LAG-Bornholm ligger tilgængelig [her](#).

Lidt om de lokale forhold

På Bornholm er den markante befolkningstilbagegang blevet stoppet (39.602 i 1Q-2023), men der er stadig lange udsigter til at blive et bæredygtigt samfund, hvor målet er 42.000 indbyggere. Bornholm oplever overskud på både nettotilflytning og nettoindvandring, men står med en aldrende befolkning og en stor generation, der er på vej til at forlade arbejdsmarkedet.

Den mangeårige satsning på fødevarer sektoren (det gælder både fødevarer fremstilling og fødevarer forarbejdning), kunsthåndværkersektoren og turisme/outdoor synes at have båret frugt i form af stigende værdiskabelse og beskæftigelse inden for disse erhverv.

[Læs mere i strategien for LAG-Bornholm p 12-13.](#)

Styrkepositioner

- Samarbejde på tværs af værdikæder og brancher
- Det blå Bornholm og de lokale havnemiljøer
- Velegnet som testø for fremtidens fødevarer, energi og andre områder

De primære udfordringer for Bornholm

- Mangel på kvalificerede medarbejdere, særligt indenfor sundheds-omsorgsområdet.
- Den demografiske udfordring, med en aldrende befolkning.
- Udrulning af en god digital infrastruktur baseret på fibernet
- Høje fragtomkostninger for små og mellemstore virksomheder
- God offentlig infrastruktur

Igangværende udviklingsprojekter på Bornholm

- [Energigø Bornholm](#)
- [Nyt museumscenter](#)
- [Hasle kulturhavn](#)
- [Udviklingsplan for Nexø Havn](#)
- [Fremtidssikring af Rønne Havn](#)

LAG-Bornholms forslag til forbedringer af LAG-ordningen

- **STYRKELSE AF STØTTEKRAFTEN FOR LAG-ORDNINGEN**
- **IMPLEMENTERING AF MULTIFUNDING SYSTEM I DANMARK**
- **FASTHOLDELSE AF FLAG-ORDNINGEN**
- **VIDEREFØRELSE AF STRAKSUDBETALINGS-ORDNINGEN**

STYRKELSE AF STØTTEKRAFTEN FOR LAG-ORDNINGEN

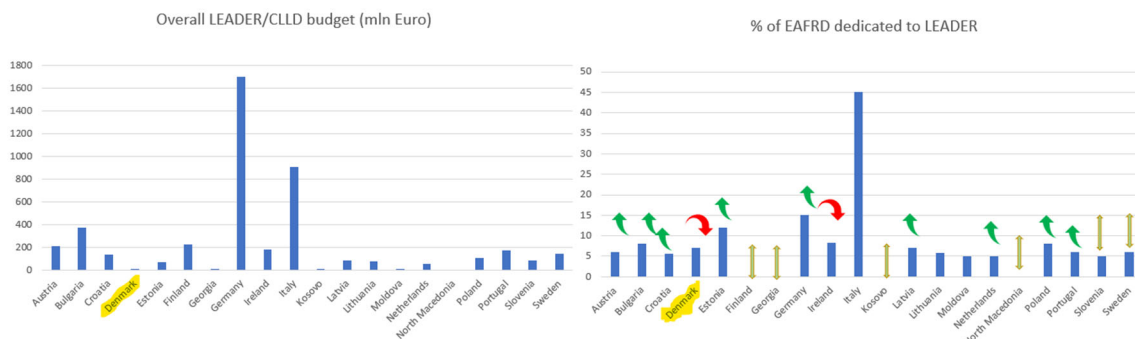
I 2015-finansloven blev der afsat 94,2 mio. kr. til LAG-ordningen. I Finanslovsudspillet for 2024 er der afsat 93,0 mio. kr. til hver af årene 2024-27.

I den mellemliggende periode er nettoprisindekset (Kilde: dst.dk, PRIS 115, årgennemsnit for 2015-22) steget med 11,5 %, og lønningerne for den mest sammenlignelige gruppe 'Kommunal og regional administration' (Kilde: dst.dk, ILO32,1. kvartal 2015 - 2. kvartal 2023) ILO32 med 19,2 %.

Henset til såvel den historiske pris- og lønudvikling som forventningen om fortsat inflation og lønudvikling i samfundet betyder dette, at ordningens 'støttekraft' (jævnfør begrebet 'købekraft') udhules år for år, herunder mulighederne for driftsmæssigt at understøtte ordningen og opretholde et lokalt sekretariat.

I forvejen bidrager landdistrikterne med en kæmpe arbejdsindsats i forhold til at udvælge projekterne i form af 300+ ulønnede bestyrelsesmedlemmer i LAG-bestyrelserne landet rundt. Analyser viser ligeledes at LAG-ordningen er yderst efterspurgt og et effektivt værktøj til erhvervsfremme. ([Læs mere i evaluering fra CRT](#)) Samtidigt viser undersøgelser at dem, der bor i landdistrikterne, oplever at have den højeste livskvalitet. ([Realdania 2023](#)).

I Danmark (markeret med gult) udgør LEADER/CLLD programmet en relativt lille fortsat mindre del af landbrugsstøtten EAFRD.

Perioden 2007-2013 burde være baseline, hvor LAG-Bornholm disponerede over mere end 39 mio. kr. Årsagen hertil var at to supplerende programmer (Grøn Vækst og Områdefornyelse) blev lagt ind under LEADER-ordningen samt FLAG-ordningen, hvor LAG-Bornholm blev indstillende part.

Finansieret af
Den Europæiske Union

LAG Bornholm - sætter noget i gang

Det blev i perioden 2014-2020 reduceret til ca. 14 mio. kr, hvor LEADER-programdelen blev skåret ned til stort set det minimumskrav som EU's landdistriktsprogram fordrer. For perioden 2023-2027 har LAG-Bornholm en ramme på 9.494.100 kr afhængigt af hvordan FLAG-puljen bliver udmøntet.

Når ministeren således skal disponere sine 100 årlige mio. kr., vil det være en god idé at tage dette i betragtning, så LAG-ordningens 'støttekraft' som minimum skal opretholdes over tid og der kan fastholdes lokale sekretariatsledere af LAG-ordningen på fuld tid.

IMPLEMENTERING AF MULTIFUNDING SYSTEM I DANMARK

En måde at styrke LAG på i Danmark kunne være at samtænke administrationen for flere puljer. Såkaldt multifunding, der allerede med stor succes er implementeret i Estland, Frankrig, Slovenien hvor LAG agerer som lokal aktør for multifunding. Ligeledes kunne man Danmark udpege og anvende LAG, som lokal aktør for administration af en mindre del af regional- eller socialfondsmidler på f.eks. 5-10 % af den økonomiske ramme. Mange SMV'er oplever at afstanden til de midler, der administreres af Danmarks erhvervsfremmebestyrelse er blevet for stor og puljen kun er tilgængelig for store aktører, der i forvejen har et stort administrativt setup.

FASTHOLDELSE AF FLAG-ORDNINGEN

Der bør skabes tryghed om videreførelsen af den nationale FLAG-ordning i 2024 - og på længere sigt afklaring om den europæiske FLAG i Danmark samt fulde finansiering af den nationale FLAG-ordning for 2024. I finansloven for 2024 er der alene afsat de 8 mio, som udgør den nationale andel på 50%, mens der henvises til EU for den resterende finansiering. Dette betyder, at det i 2024 kun vil være muligt at fortsætte det lokale arbejde frem til udgangen af første halvår, hvorefter alle aktiviteter må indstilles. Ministeren bør efterlyse denne afklaring om den europæiske FLAG kan forventes at blive genaktiveret, der for perioden 2021-2024 har været erstattet af en national FLAG-ordning eller finde midlerne nationalt.

Ordningen er en central og værdifuld kilde til udvikling af lokale arbejdspladser, forbedring af levevilkår i traditionelle fiskeriområder i Danmark og bidrager til omstilling af fiskerihavnene til nye erhverv og aktiviteter. Arbejdet i national FLAG er desuden i direkte tråd med Danmarks nye Havplan, idet der arbejdes ud fra de 4 bæredygtighedsaspekter (økonomisk, social, kulturel og miljømæssig bæredygtighed), og med fokus på at styrke balancen mellem menneskets brug af havets ressourcer, sikring af arbejdspladser og bosætningskvalitet og miljømæssig bæredygtighed.

Et særligt ønske fra LAG-Bornholm er, at midlerne ikke alene bør have fokus på jobskabelse, men også kunne anvendes til indsatser til at forbedre miljøet og biodiversiteten i havet, der er en forudsætning for jobskabelse.

Helt aktuelt ønsker LAG-Bornholm i fremtiden at kunne støtte op om projekter i forbindelse med [Energiø Bornholm](#), hvor vindmøllefelter kan blive et aktiv i bestræbelserne på at revitalisere fiskerierhvervet.

Finansieret af
Den Europæiske Union

LAG Bornholm - sætter noget i gang

I lyset af fiskerikrisen i Østersøen ser vi et klart potentiale af møllefelterne for dyrkning af f.eks. muslinger og tang på liner udspændt mellem mølletårnene.

En anden potentiel gavnlig effekt af møllerne for livet i Østersøen, som vi i fremtiden håber at kunne give støtte til, er opbygning af stenrev omkring mølletårnene. De vil kunne give tiltrængte gydepladser for flere fiskearter og dermed afsæt for at genstarte bæredygtigt fiskeri uden for vindmøllefelterne. Der findes adskillige rapporter, der viser hvilke positive effekter stenrev kan have på biodiversiteten.

VIDEREFØRELSE AF STRAKSUDBETALINGS-ORDNINGEN

Folketingets Finansudvalg har tiltrådt et aktstykke, som giver hjemmel til at straksudbetaling af LAG-midler i 2023. [Aktstykke nr. 21, Folketinget 2023-24, Aktstykke om straksudbetaling på LAG-ordningen \(ft.dk\)#](#)

Det er vores vurdering, at dette tiltag har en meget stor effekt særligt for SMV og foreninger, i det ansøgere tidligere har bundet meget kapital ved gennemførelse af LAG-projekter. Desuden har vi i perioder oplevet meget stor arbejdsbelastning i styrelsen og flaskehals i sagsbehandlingstiderne. Men risikoen for dette i fremtiden nedsættes væsentligt ved at videreføre straksudbetalings-ordningen. Ordningen bør udvides så den både gælder for erhvervsprojekter og almennyttige projekter, da mange foreninger står med en meget strøbelig økonomi.

#

#

LAG er et effektivt værktøj til lokal udvikling og engagement

LAG-Bornholm har fået udarbejdet en ekstern evalueringsrapport for programperioden 2015-2021, der dokumenterer den positive effekt af vores arbejde. 80% af tilsagnene til jobskabende aktivitet, med en samlet jobskabelseseffekt på ca. 200 fuldtidsjob, svarende til ca. 72.000 kr. i LAG-midler pr skabt/bibeholdt job. 20% af tilsagnene er givet til almennyttige formål.

Evalueringsrapporten ligger tilgængelig på vores hjemmeside og er indsendt til Bolig- & Planstyrelsen.

[Den fulde version af evalueringsrapporten for programperioden 2015-2021](#)

Evalueringen viser at

- 100 projektansøgninger behandlet
- 88 projekter har fået tilsagn
- Samlet projektinvestering på 40,7 mio. kr
- Samlet tilsagn på 14,5 mio. kr i hele perioden
- 79 % af tilsagnene til jobskabende aktivitet
- 18 % af tilsagnene til almennyttige formål
- 3 % af tilsagnene til analyse opgaver
- Fordelt efter emne:
  - 31,4 % til mad/oplevelser

Finansieret af
Den Europæiske Union

LAG Bornholm - sætter noget i gang

- 24,2 % til Outdoor/oplevelser
- 22,6 % til fælles mødesteder
- Ca. 10% til kunsthåndværk/oplevelser
- Ca. 11% til maritim erhvervsudvikling

Lidt om LAG-Bornholm

Det unikke ved LAG-Bornholm er at den allerede blev etableret i 1992, som en af de første LAG'er i Danmark. LAG-Bornholm holdt således 30 års jubilæumsfest i 2022. På Bornholm var det Bornholms Amt der sammen med Ærø og Samsø dannede en LAG, og hovedhjørnestenen i den bornholmske udviklingsplan var etablering af Landbrugets Udviklings og InnovationsCenter (LUIC). Det var Henrik Lehmann Andersen der blev ansat som leder, og LAG-Bornholm blev på ganske få år en væsentlig brik i det bornholmske erhvervsfremmesystem. LAG-Bornholm har gennem 30 år arbejdet med at styrke og udbygge de bornholmske styrkepositioner. Bornholms såkaldte "Fyrtårnsstrategi" blev bredt anerkendt, og i 2008 udvalgt som et såkaldt "Best practice" af det europæiske netværk for LAG'er. I den bornholmske fyrtårnsstrategi er der gennem alle 30 år blevet støttet op omkring netværks- og samarbejdsprojekter indenfor 4 områder; Fødevarer, kunsthåndværk, Det blå Bornholm og sociale mødesteder.

LAG Bornholm er en af [26 lokale aktionsgrupper](#) i landet, som skaber udvikling i lokalsamfundene blandt andet gennem at yde tilskudsmidler til relevante projekter. Vi er samtidig en af [10 fiskeri-LAG'er](#) med særlig fokus på udvikling i fiskeriområder. Bestyrelsen er meget bredt sammensat med 15 personer samt en observationspost for Ungerådet på Bornholm. [Læs mere om bestyrelsen på vores hjemmeside.](#) Siden 90'erne har vi med midler fra staten og EU's Landdistriktsfond, Hav- og Fiskerifond og N-FLAG-midler ydet støtte til projekter, der dels sikrer arbejdspladser og dels livskvalitet i et samfund, der er ramt af globaliseringens følger i form af blandt andet en omfattende centralisering, der har berøvet os arbejdspladser og reduceret indbyggertallet væsentligt.

Formand for Bornholmske Borgerforeningers Samvirke, Jørgen Hammer, har sammen med tidligere sekretariatsleder for LAG-Bornholm Hans Jørgen Jensen, en meget stor aktie i udviklingen af LAG-Bornholm. Jørgen blev valgt ind i LAG'en i 1998, og har bestridt formandsposten igennem 18 år fra 2002-2020 og yder fortsat frivilligt arbejde for LAG-Bornholm, som suppleant.